

bijlage

Reactie op adviezen aan BZK inzake de evaluatie van de
Europees Parlementsverkiezing 2024

Bijlage nummer	1
Horend bij	Evaluatie van de Europees Parlementsverkiezing 2024
Datum	22 oktober 2024
Onze referentie	2024-0000744393
Contactpersoon	

Naar aanleiding van de Europees Parlementsverkiezing 2024 heeft de commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven (hierna: commissie) verslag uitgebracht. De Kiesraad heeft ter evaluatie van deze verkiezing verschillende onderzoeken laten uitvoeren en een evaluatieadvies opgesteld. Daarnaast heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) adviezen ontvangen van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) en de gemeente Den Haag. In deze bijlage wordt per stuk ingegaan op de aanbevelingen en adviezen uit deze stukken. De ontvangen adviezen zijn als bijlage bij de evaluatie gevoegd.

1. Commissie voor het onderzoek naar de geloofsbrieven

1	De toegankelijkheid van stembureaus zorgt nog steeds voor problemen en bezwaren van kiezers, met name als het gaat om de toegankelijkheid voor rolstoelen en scootmobielen. Dit is en blijft een terugkerend probleem.	Het is een wettelijke verplichting dat alle stemlokalen toegankelijk zijn voor mensen in een rolstoel. Gemeenten hebben in de afgelopen jaren al veel werk gemaakt om de toegankelijkheid van het verkiezingsproces te verbeteren. Door middel van kennisuitwisseling geeft het ministerie van BZK gemeenten handvatten om dat verder te verwezenlijken. Een stemlokaal hoeft niet te zijn ingericht op toegankelijkheid voor scootmobielen, omdat mensen met een scootmobiel over het algemeen nog enkele stappen kunnen lopen. Wettelijk verplichten dat stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor scootmobielen zou tot gevolg hebben dat er minder stemlokalen zijn en de afstand tot een stemlokaal groter wordt. Ook zou dit leiden tot een substantiële kostenstijging voor het toegankelijk maken van de gebouwen die als stemlokaal worden ingericht. Het ministerie van BZK stelt

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

		samen met de VNG, NVVB en de Kiesraad een vernieuwd actieplan toegankelijk stemmen op. Dit gebeurt in nauwe samenspraak met belangenorganisaties. In het actieplan worden acties in opgenomen om de toegankelijkheid van stemlokalen te vergroten.
2	De vindbaarheid en bereikbaarheid van stembureaus is ook een veelbenoemde klacht van kiezers.	Om het stemrecht te kunnen uitoefenen is het van belang dat stemlokalen vindbaar en bereikbaar zijn. Bij het uitkiezen van stemlokalen wegen gemeenten mee of de stemlokalen bereikbaar zijn. Ook informeren zij kiezers over waar er stemlokalen zijn. Daarnaast is er de website waarismijnstemlokaal.nl die kiezers kunnen raadplegen om een stemlokaal bij hen in de buurt en met de juiste voorzieningen te kunnen vinden. In het vernieuwde actieplan toegankelijk stemmen zal worden ingegaan op de beschikbaarheid en vindbaarheid van toegankelijke informatie over verkiezingen.
3	Er waren bezwaren van kiezers over de verlichting in het stemhok: die werd op momenten als te zwak ervaren.	Voor kiezers is het van belang dat er voldoende verlichting is in het stemhokje. Dit geldt des te meer als zij een visuele beperking hebben. In de Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus staan geen richtlijnen voor verlichting in het stemhokje. In het kader van het vernieuwde actieplan zal worden onderzocht of de toegankelijkheidscriteria aangepast moeten worden en daarbij ook dienen in te gaan op de verlichting van een stemhokje.
4	Er waren klachten over het gebrek aan privacy in het stemhok. Kiezers gaven aan dat andere mensen makkelijk konden zien wat zij stemden. Zo werd een aantal keer als reden aangegeven dat de stembureauleden recht tegenover de stemhokjes zaten en kiezers dus het idee hadden	Het stemlokaal dient zo te zijn ingericht dat het stemgeheim is gewaarborgd (art. J 15 Kieswet). Dit betekent dat de stemhokjes zo moeten zijn opgesteld dat stembureauleden of wachtende kiezers niet kunnen zien wat iemand stemt. Stembureauleden worden hier in de stembureau-instructie van het ministerie van BZK ook op gewezen. Het beeld van het ministerie van BZK is dat de meeste stemlokalen zo zijn ingericht dat dit is

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

	dat de stembureauleden konden zien wat er gestemd werd.	gewaarborgd. In aanloop naar de volgende verkiezing zal het ministerie van BZK hier, in overleg met de Kiesraad, nogmaals aandacht voor vragen bij gemeenten.
5	Het blijft toch onduidelijk dat met een stempas niet in een andere gemeente kan worden gestemd en dat daarvoor een kiezerspas moet worden aangevraagd.	Naar aanleiding van het advies van de commissie voor de geloofsbrieven na de TK23 is de begrijpelijkheid van de teksten van de stempas, kiezerspas en schriftelijke volmacht aangepast ten behoeve van de EP24. Er is aan de Stichting Lezen en Schrijven gevraagd om input te geven op de teksten van de voornoemde passen. Daarbij is nadrukkelijk aandacht besteed aan het verduidelijken van het gegeven dat een kiezer met zijn stempas niet in een andere gemeente kan stemmen dan waar hij woonachtig is. Ook in de voorlichting richting kiezers wordt hierop gewezen. Het ministerie van BZK bekijkt verder op wat voor manier hier aandacht aan besteed kan worden.
6	Stembureauleden moesten vaak constateren dat volmachten niet correct waren ingevuld.	Naar aanleiding van het advies van de commissie voor de geloofsbrieven na de TK23 is de begrijpelijkheid van de teksten van de stempas, kiezerspas en schriftelijke volmacht aangepast ten behoeve van de EP24. Er is aan de Stichting Lezen en Schrijven gevraagd om input te geven op de teksten van de voornoemde passen. De uitleg op de stempas over het verlenen van een onderhandse volmacht is daarbij ook aangepast. In de communicatie aan de kiezer bij de EP24 is hier meer aandacht aan gegeven. Naast de herziene teksten op de stempas is de tekst op elkestemtelt.nl aangepast. Het ministerie van BZK bekijkt verder op wat voor manier de voorlichting over het gebruik van volmachten verbeterd kan worden.
7	Er waren kiezers die bij het stembureau hebben geklaagd over het niet ontvangen van hun stempas.	Er zijn helaas individuele gevallen waarbij de bezorging van de stempas niet goed is gegaan of de kiezer zijn stempas is kwijtraakt. In dat geval kan er een vervangende stempas worden aangevraagd

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

		door de kiezer. Het ministerie van BZK blijft aandacht houden voor de kwaliteit van bezorging van stembescheiden. De tijdsperiode voor de bezorging van de stempassen is relatief kort en daardoor kan tijdige bezorging onder druk komen te staan. Het ministerie van BZK onderzoekt in het kader van de vernieuwing van de kandidaatstellingsprocedure of de termijnen voor de bezorging van stembescheiden kunnen worden aangepast.

2. Kiesraad

1	De Kiesraad adviseert de minister om de technische vereisten voor een logo te schrappen uit artikel G 2 van het Kiesbesluit en een meer flexibele regeling op te nemen in model G 1-1 van de Kiesregeling. En om in model G 1-1 toe te voegen dat de politieke groepering het KvK-nummer verstrekt.	Het advies over de technische vereisten voor de logo's zal worden betrokken bij de opvolging van het experiment met het nieuwe stembiljet. Het advies over het KvK-nummer wordt door het ministerie van BZK overgenomen en betrokken bij de uitwerking van de herziening en digitalisering van de kandidaatstellingsprocedure.
2	De Kiesraad adviseert om in het kader van de vernieuwing van de kandidaatstellingsprocedure de regeling van de ongeldigverklaring op dit punt ook te bezien. En om – in het verlengde hiervan - de beroepsregeling in de artikelen I 7 en I 8 van de Kieswet tegen het licht te houden.	Het ministerie van BZK werkt op dit moment aan een wetsvoorstel inzake de herziening van de kandidaatstellingsprocedure. Bij de verdere voorbereiding van dit wetsvoorstel zal het ministerie van BZK in overleg met de Kiesraad bezien in hoeverre dit advies past binnen de in de hoofdlijnennotitie over de kandidaatstellingsprocedure geschetste uitgangspunten voor de herziening en digitalisering van deze procedure. ¹
3	De Kiesraad adviseert de minister om de Kieswet aan te passen. Op zo'n manier dat de termijn voor schriftelijke	Vanwege de druk op de tijdige bezorging van stembescheiden heeft de minister van BZK in de brief over de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing kenbaar gemaakt

¹ Kamerstukken II, 2023-2024, 35165, nr 74.

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

	aanvragen realistisch is met de feitelijke mogelijkheden voor de behandeling van aanvragen en tijdige ontvangst van documenten.	te willen kijken naar de termijnen in de Kieswet. Dit wordt betrokken in de uitwerking van het wetsvoorstel voor de versterking van de kandidaatstellingsprocedure, dat in voorbereiding is.
4	Voor de Nederlandse kiezers die buiten Nederland wonen, geldt dat hun stemmen volgens een specifieke regeling worden toegevoegd aan de kieskring Den Haag. Daardoor is het niet goed mogelijk om het stemgedrag van deze kiezersgroep afzonderlijk te analyseren. De Kiesraad pleit daarom nogmaals om de kiezers buiten Nederland onder te brengen in een aparte kieskring. Dit komt de uitvoerbaarheid van de uitslagvaststelling en de transparantie van de uitslagen zeer ten goede. De Kiesraad adviseert de minister de Kieswet op dit punt aan te passen.	De door de Nederlandse kiezers in het buitenland uitgebrachte stemmen worden vastgelegd in het proces-verbaal van het nationaal briefstembureau. Derhalve is het reeds inzichtelijk hoe deze kiezers hebben gestemd en in dat opzicht is er geen verschil tussen de registratie van de uitslag van de kiezers in het buitenland en die van de verkiezingsuitslag in een Nederlandse gemeente in een kieskring. Het ministerie van BZK ziet daarom geen meerwaarde in het creëren van een aparte kieskring voor de kiezers in het buitenland.
5	De Kiesraad adviseert de minister om binnen de opkomstbevorderende campagne aandacht te besteden aan zaken die onduidelijk zijn voor kiezers. En om eventueel de naamgeving voor de stempas en kiezerspas aan te passen.	Het is van belang dat de informatie over stemmen begrijpelijk is voor kiezers én stembureauleden. Via de stembescheiden zelf en het begeleidend schrijven dat door gemeenten veelal al bij de stempas wordt gevoegd, worden kiezers zo goed mogelijk geïnformeerd over de te zetten stappen om – indien gewenst – een volmachtstem uit te brengen of te stemmen in een andere gemeente. Naar aanleiding van adviezen na de TK23 is de begrijpelijkheid van de teksten van de stempas, kiezerspas en het volmachtsbewijs tegen het licht gehouden. Op basis van input van Stichting Lezen en Schrijven zijn verbeteringen doorgevoerd aan de voornoemde passen zelf en in de teksten van de teksten op de

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

		publiekswaite www.elkstentelt.nl. Deze verbeterde teksten worden ook aangeboden aan gemeenten en belangenorganisaties ten behoeve van het gebruik via hun lokale kanalen. In aanloop naar volgende verkiezingen zal verder worden gezien hoe de informatievoorziening richting kiezers kan worden verbeterd. Ook zal geïventariseerd worden welke verbeteringen mogelijk zijn in de stembureau-instructie ten behoeve van het verduidelijken van de voorwaarden voor geldig gebruik van de onderhandse volmacht.
6	Een terugkerend punt is het onderscheid in het proces-verbaal tussen verklaarde en onverklaarde verschillen. Dit maakt het invullen van de formulieren extra ingewikkeld en vergroot de uitvoeringslasten voor stembureaus en GSB's, terwijl er in de praktijk weinig meerwaarde is. Dit maakt ook het lezen van een proces-verbaal ingewikkelder en het gaat ten koste van de transparantie en begrijpelijkheid voor de kiezer. De Kiesraad vraagt de minister om de meerwaarde van het onderscheid tussen verklaarde en onverklaarde verschillen mee te nemen bij de evaluatie NPVV.	Een van de doelen van de NPVV is om het proces van uitslagvaststelling transparanter en beter controleerbaar te maken. In de evaluatie van de NPVV wordt dan ook onder meer onderzoek gedaan naar de verschillende procedures rondom de uitslagvaststelling. Het ministerie van BZK neemt de aanbeveling ten aanzien van de meerwaarde van het onderscheid tussen verklaarde en onverklaarde telverschillen mee bij de evaluatie van de NPVV.
7	In het evaluatieadvies TK23 pleitte de Kiesraad voor een brede evaluatie van de nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen na de verkiezing EP24. De Kiesraad is blij met de toezegging daarvan door de minister en gaat er vanuit dat deze evaluatie spoedig start. De raad vertrouwt	Het ministerie van BZK heeft eerdere aanbevelingen en adviezen meegenomen in de opzet van de evaluatie van de NPVV. Het ministerie van BZK zal deze evaluatie door een extern onderzoeksbureau laten uitvoeren en heeft de Kiesraad, de VNG en de NVVB gevraagd deel te nemen aan de begeleidingscommissie van het onderzoek.

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

	erop dat de aandachtspunten en aanbevelingen uit dit advies en uit zijn eerdere evaluatieadviezen (PS/WS23 en TK23) hierbij worden betrokken. De Kiesraad werkt graag mee aan deze evaluatie en verwacht dat deze bij zal dragen aan een nog beter uitvoerbaar en robuust verkiezingsproces.	

3. NVVB

1	De NVVB constateert dat de kwaliteit van de postbezorging ten op zichte van de Tweede Kamerverkiezing 2023 nog steeds niet altijd op orde is en dat de tijdige bezorging van vervangende stempassen, kiezerspassen en schriftelijke volmachten op korte termijn niet altijd lukt. Daarom vraagt de NVVB opnieuw aandacht voor dit probleem met de postbezorging door het risico van een te late bezorging vanwege de wettelijke termijnen. De NVVB adviseert om de Kieswet aan te passen en in overweging te nemen om de uiterste termijn voor schriftelijke aanvragen enkele dagen eerder te stellen. Een andere mogelijkheid die de NVVB wil voorleggen is het introduceren van digitale stembewijzen zoals dat ook wordt overwogen bij Nederlandse kiezers in het buitenland.	Het algemene beeld van de postbezorging bij de Europees Parlementsverkiezing is dat het goed is verlopen. Dat neemt niet weg dat er wel degelijk aandacht moet blijven voor het waarborgen van de kwaliteit van de bezorging van stembescheiden. De tijdsperiode voor de bezorging van de stempassen is relatief kort en daardoor komt de tijdige bezorging inderdaad onder druk te staan. Daarom heeft de minister van BZK in de brief over de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing kenbaar gemaakt te willen kijken naar de termijnen in de Kieswet voor de bezorging van stembescheiden.² Een digitaal stembewijs vergelijkbaar met het digitaal briefstembewijs voor kiezers in het buitenland stelt andere eisen aan de inrichting van ons verkiezingsproces en heeft grote gevolgen voor de uitvoeringsprocessen bij gemeenten. Ook leidt digitalisering tot introductie van nieuwe risico's. Daarom wordt een digitaal stembewijs voor kiezers in Nederland op dit moment niet overwogen.

² Kamerstukken II 2023/24, 35165, nr. 73

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

2	De NVVB vraagt opnieuw aandacht voor het vereenvoudigen van de processen-verbaal (PV) en de verwerking in de Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV). Het proces verlangt een heldere opzet die ook voor vrijwilligers goed hanteerbaar is.	De Kiesraad brengt dit najaar een vervolgadvis uit voor het vereenvoudigen van de processen-verbaal en de corrigenda die nodig zijn voor de uitslagvaststelling. Uitgangspunten bij dit advies en de ontwikkeling van de nieuwe modellen zijn vereenvoudiging van het proces en het goed op elkaar laten aansluiten van de formulieren en de (nieuwe) uitslagprogrammatuur. De kiesraad betreft gemeenten actief bij de voorbereiding van dit advies.
3	De NVVB merkt op dat er bij scholen een ontwikkeling te zien is dat er steeds meer veiligheidsmaatregelen zoals gesloten deuren en een schoolpoort met kindersluiting wordt genomen. Tegelijkertijd zorgt het ervoor dat dit soort locaties niet meer toegankelijk zijn of niet meer beschikbaar worden gesteld voor verkiezingen. De NVVB constateert dat dit in de toekomst een extra uitdaging met zich kan meebrengen bij het vinden van geschikte locaties voor toegankelijke stembureaus.	Ik zal met de VNG en de Kiesraad in gesprek gaan over welke opties er zijn om te zorgen voor voldoende geschikte plekken voor toegankelijk stemlocaties in het geval scholen niet meer als stemlocatie gebruikt kunnen worden. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het instellen van (meer) bijzondere stembureaus.
4	De NVVB geeft aan dat gemeenten zeer tevreden zijn over de informatie die door BZK en de Kiesraad wordt aangeboden in de Toolkit. Ze vragen wel aandacht voor de toegankelijkheid en de ontsluiting van deze informatie. Een goede indexering en zoekfunctionaliteit zou bijvoorbeeld een welkome aanvulling zijn.	Er is blijvende aandacht voor een goede toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de toolkit. Samen met de Kiesraad werk ik aan de doorlopende verbetering van de informatievoorziening aan gemeenten. Deze vraag zal daarbij betrokken worden.

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

5	De NVVB verzoekt om over de gevolgen van de invoering van de nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen (NPVV) op korte termijn een evaluatie op te starten. De NVVB uit zijn twijfels of het beoogde effect van de NPVV, namelijk het vergroten van het vertrouwen in de verkiezingsuitslag, de transparantie en controleerbaarheid, wordt bereikt. Dit ook in relatie tot de uitvoeringslast voor gemeenten.	In de Kamerbrief over de evaluatie TK23³ heeft mijn ambtsvoorganger aangegeven dat het een goed idee is om de NPVV na de EP24 te evalueren, los van de evaluatie die bij iedere verkiezing al wordt gedaan. De beleidsevaluatie uitgevoerd door een onderzoeksbureau. De Kiesraad, de VNG en de NVVB zijn uitgenodigd voor deelname aan de begeleidingscommissie bij deze evaluatie. Het streven is dat de evaluatie in het voorjaar van 2025 wordt afgerond.
6	De NVVB merkt op dat de Europees Parlementsverkiezing een goed verlopen verkiezing is. De NVVB geeft aan dat dit mede is veroorzaakt doordat het om een eenvoudige verkiezing ging. In tegenstelling tot bijvoorbeeld een Provinciale Staten en Waterschapsverkiezing, die zeer stroef verliep. De NVVB verzoekt het ministerie van BZK met hen en andere betrokken partijen na te gaan hoe dit beter en voor gemeenten behapbaarder te organiseren valt.	De uitvoerbaarheid van de gecombineerde Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen is ook voor BZK onderwerp van aandacht. Samen met de Kiesraad, de VNG, de NVVB, en in overleg met de waterschappen, wordt gewerkt de uitwerking van maatregelen om de uitvoerbaarheid van deze gecombineerde verkiezing te verbeteren. Het doel is dat die maatregelen van kracht zijn bij de volgende gecombineerde verkiezingen in 2027.

4. Gemeente Den Haag: kiezers buitenland

1	De gemeente Den Haag geeft aan dat de gegevensuitwisseling tussen EU lidstaten op een laat moment van start ging en dat de gemeente niet bekend was met de data waarop zij de bestanden zou ontvangen. Dit betekent dat de gemeente pas een aantal	Het zou het proces vergemakkelijken als de gegevensuitwisseling eerder van start zou gaan en andere EU-lidstaten vooraf meer duidelijkheid zouden kunnen geven over het moment van uitwisseling. Iedere EU-lidstaat heeft echter eigen wet- en regelgeving met betrekking tot de kiezersregistratie en daarmee ook andere termijnen. Kiezers

³ Kamerstukken II, 2023/24, 35165, nr. 73

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

	weken voor de verkiezing de kiezer heeft kunnen informeren over een dubbele registratie. Circa de helft van de geschrapte kiezers ontvingen hierover bericht nadat zij hun stembiljet hadden ontvangen en soms hun briefstem al op de post hadden gedaan.	moeten daarnaast ook de tijd krijgen om zich te registreren. Het ministerie van BZK zal met de andere EU-lidstaten het gesprek (blijven) voeren over de gegevensuitwisseling tussen de lidstaten en hoe dit verbeterd kan worden. Daarbij blijven punten van aandacht dat gegevensuitwisseling zo vroeg als mogelijk binnen de geldende termijnen plaatsvindt en vooraf zo duidelijk als mogelijk over het moment van uitwisseling wordt gecommuniceerd.
2	Een deel van de kiezers was niet op de hoogte van de registratie als kiezer in het EU-woonland en dat het niet in alle lidstaten gaat om een actieve registratie voor de verkiezing van de leden van het Europees Parlement in het woonland. Ook zijn niet alle gemeenten in andere EU-lidstaten op de hoogte van de gegevensuitwisseling en konden de kiezers daarom niet goed informeren. Veel kiezers die geregistreerd stonden in het EU-woonland wilden graag stemmen voor een van de Nederlandse kandidaten voor het Europees Parlement. De gemeente Den Haag heeft honderden e-mails en telefoontjes ontvangen. Vijf kiezers hebben bezwaar gemaakt tegen het schrappen door de gemeente bij de Raad van State. De gemeente Den Haag heeft toegezegd de gegevensuitwisseling te evalueren en de voorlichting en communicatie naar de kiezers te verbeteren. De gemeente wil dit	Met de gemeente Den Haag wordt gezien hoe de voorlichting en communicatie naar kiezers in het buitenland kan worden verbeterd. Ook betreft het ministerie van BZK de signalen van de gemeente Den Haag bij evaluatiegesprekken met andere EU-lidstaten over de registratie van mobiele EU-burgers.

Datum

22 oktober 2024

Onze referentie

2024-0000744393

	graag in samenwerking met het ministerie van BZK doen.	
3	De gemeente heeft tijd nodig om gegevens te vergelijken en kiezers over hun eventuele dubbele registratie te informeren. Vanaf het moment dat het briefstembureau de registers geldige en ongeldige briefstemmen aan het opmaken is, is het niet meer mogelijk om bestanden te verwerken. De gemeente wil met het ministerie van BZK afspreken tot welke uiterlijke datum gegevensbestanden worden uitgewisseld en verwerkt.	Het ministerie van BZK gaat in gesprek met de gemeente Den Haag over het uiterste moment waarop de gemeente uitgewisselde gegevensbestanden kan verwerken.
4	De gemeente zal dit jaar met de evaluaties van de verkiezingen van 2023 en 2024 haar dienstverlening aan kiezers verder verbeteren. Een belangrijk onderdeel daarvan is de introductie van een digitaal briefstembewijs, dat ook is opgenomen in de gezamenlijke verkiezingsagenda 2030. De	In de gesprekken met de gemeente Den Haag gaat het ministerie van BZK ook in op de verbeteringen in het stemproces voor de kiezers in het buitenland. Het ministerie van BZK bereidt een wetsvoorstel voor waarin het digitaal beschikbaar stellen van het briefstembewijs aan kiezers in het buitenland is opgenomen. Het streven is om het wetsvoorstel eind 2024 in consultatie te brengen.

	gemeente wil in samenwerking met het ministerie van BZK en de Kiesraad het verkiezingsproces voor kiezers buiten Nederland aanpassen, zodat kiezers een bericht ontvangen over de ontvangst van hun briefstem bij het briefstembureau en of hun briefstem is toegelaten tot de stemming.	Ook is het ministerie van BZK bereid met de gemeente Den Haag mee te denken bij de uitwerking van een ontvangstbevestiging voor de ontvangen briefstemmen.

Datum
22 oktober 2024

Onze referentie
2024-0000744393